

الگوی ساختاری

پیش‌نگری بحران‌های اجتماعی

دکتر امیرحسین باوری بافقی

عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین

سرشناسه: یاوری بافقی، امیرحسین، ۱۳۴۵ -

عنوان و نام پدیدآور: الگوی ساختاری برای پیش‌نگری بحران‌های اجتماعی /

امیرحسین یاوری بافقی

مشخصات نشر: تهران : دانشگاه علوم انتظامی امین، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۱۵۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۶۳-۰۳۲-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: مدیریت بحران

موضوع: بحران‌های اجتماعی

شناسه افزوده: دانشگاه علوم انتظامی ناجا

رده بندی کنگره: HD۴۹، الفبا ۷۰، ۱۳۹۳

رده بندی دیویی: ۴۰۵۶/۶۵۸

شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۴۹۶۵۶

عنوان: الگوی ساختاری برای پیش‌نگری بحران‌های اجتماعی

انتشارات: دانشگاه علوم انتظامی امین

مؤلف: دکتر امیرحسین یاوری بافقی

ویراستار و بازخوانی نهایی: مجید نعیم‌یاوری

طراح جلد: محسن صالح‌پور

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: چاپ اول

سال نشر: ۱۳۹۳

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و نشر ساعس ناجا (ایمان)

نشانی دانشگاه: تهران، اتوبان شهید همت غرب - دانشگاه علوم انتظامی - ۴۸۹۳۱۲۹۳

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار مؤلف.....	۹
فصل اول: بحران و علل بروز آن.....	۱۱
بحران.....	۱۳
چرخه بحران.....	۱۸
پیامدهای بحران.....	۲۱
تقسیم‌بندی بحران از نظر ماهیت وقوع.....	۲۳
دسته‌بندی نظریه‌پردازی‌ها در حوزه بحران و مدیریت بحران.....	۲۴
نوع‌شناسی بحران.....	۲۵
انواع بحران در نگرش سیستمی.....	۲۷
ناآرامی‌های (بحران‌های) اجتماعی.....	۳۱
عوامل و شرایط بحران.....	۳۲
زمینه‌های شکل‌گیری اشکال مختلف ناآرامی‌های (بحران‌های) اجتماعی.....	۳۴
عوامل و شرایط جغرافیایی.....	۳۵
اشکال شکل‌گیری ناآرامی‌های اجتماعی.....	۳۶
الگوهای نظری بحران اجتماعی.....	۴۱

فصل دوم: مدیریت بحران ۴۵

مفهوم مدیریت بحران ۴۷

رابطه مدیریت استراتژیک با مدیریت بحران ۴۹

استراتژی‌های مدیریت بحران ۵۱

مراحل مدیریت بحران ۵۴

آمادگی پیشگیری از بحران ۵۸

بحران‌های اجتماعی و فرهنگی و رهنمودهای اطلاعاتی ۶۰

علائم و نشانه‌های تشخیص و تعیین عادی به سمت بحران ۶۱

مهمترین شاخصه‌های نزدیک به بحران ۶۲

مدل سازی در مدیریت بحران ۶۳

مدیریت بحران در پلیس سایر کشورها ۶۶

فصل سوم: پیش‌نگری بحران ۷۵

پیش‌نگری ۷۷

الگوهای پیش‌نگری ۷۸

روش‌های پیش‌نگری ۷۹

آینده‌پژوهی ۸۰

تاریخچه آینده‌پژوهی ۸۱

اهداف و کاربردهای آینده‌پژوهی ۸۵

سطوح آینده‌پژوهی ۸۶

۸۷	 مراحل اجرای فرایند آینده پژوهی
۹۴	 سناریو
۹۹	 گام های فرایند طراحی و توسعه سناریوها
۱۰۵	 پیش نگری بحران
۱۰۸	 وظایف پلیس در پیش نگری بحران
۱۱۲	 تعامل پلیس با دستگاه های حافظ امنیت مردم
۱۱۳	 معیارهای ارزیابی عملکرد پلیس در مرحله پیش نگری
۱۱۸	 پیش نگری پیامدهای بحران
۱۲۱	 فصل چهارم: مبانی الگوی پیش نگری بحران های اجتماعی
۱۲۳	 مقدمه
۱۲۳	 ارائه الگو
۱۲۶	 جایگاه علمی الگو
۱۲۷	 مستندات هر قسمت از الگو
۱۲۸	 توصیف و تشریح الگو
۱۳۵	 اولویت بندی هر اقدام
۱۴۱	 جمع بندی نهایی
۱۴۳	 منابع

پیشگفتار مؤلف

شاید کمتر واژه‌ای همچون بحران، ادبیات معاصر و ادبیات علوم اجتماعی را به خود مشغول داشته و رشته‌های علمی مختلف را درگیر ساخته است. دانشمندان روابط بین‌الملل دل‌مشغول جلوگیری از بروز جنگ بین کشورها، سیاست‌شناسان نگران بروز ناآرامی‌ها و بی‌ثباتی‌های سیاسی، صاحب‌نظران علم مدیریت که با ورشکستگی و فروپاشی شرکت‌ها و کسب‌وکارها، واجه هستند، مهندسان و متخصصان فنی که روش‌های کاهش خسارت‌ها و خرابی‌های طبیعی یا سوانح صنعتی را جست‌وجو می‌کنند، اقتصاددانانی که تلاطم‌ها و نوسانات بازارهای پولی و مالی را تجزیه و تحلیل می‌نمایند، روانشناسانی که با نابسامانی‌های روح بیماران سروکار دارند و سایر صاحب‌نظران و محققان رشته‌های مختلف علمی، هریک به نوعی واژه بحران را به کار گرفته و از آن برای توصیف پدیده موردنظر خود استفاده کرده‌اند.

از طرفی رویدادهای مهم دهه‌های اخیر جهان را نظر سیاسی، اقتصادی، جغرافیایی و انسانی نشان می‌دهد که جوامع بشری پیوسته دستخوش حوادث طبیعی یا تمایلات و اقدامات مخرب انسان‌ها که باعث بحران‌های گوناگون می‌شود، بوده است. روزی نیست که اخبار مربوط به بحران‌های کوچک و بزرگی که در گوشه و کنار دنیا رخ می‌دهد، در وسایل ارتباط جمعی منعکس نشود. این بحران‌ها ممکن است تا آنجا پیش رود که مصالح و منافع داخلی و خارجی جوامع و دولت‌ها و یا اعتبار و شهرت یک سازمان بزرگ را مورد تهدید قرار دهد؛ به‌طوری که بحران به صورت بخش جدایی‌ناپذیر و عینی حیات جوامع و سازمان‌های امروزی درآمده است. بحران‌ها دیگر پدیده‌هایی با ویژگی غیرعادی، کمیاب، اتفاقی و حتی منفی برای جامعه جهانی تلقی نمی‌شوند. همه سازمان‌ها هر روز و هر لحظه تحت تأثیر بحران‌های کوچک و بزرگ قرار دارند و لذا بی‌خبری از آنها و بی‌اعتنایی به آنها خوش‌خبری و قدرت و حسن مدیریت و رهبری محسوب نمی‌شود؛ بنابراین مدیران و رهبران سازمان‌ها باید پیوسته آماده رویارویی با بحران‌ها باشند و برای

پیشگیری و یا کاستن از تأثیر آنها بر سازمان‌های خود، تفکر، طرح‌ریزی و چاره‌اندیشی نمایند.

آنچه در همه انواع بحران‌ها حائز اهمیت و شایسته توجه جدی است، موضوع مدیریت آن‌هاست. دانشمندان زیادی به کنترل و اداره آن توجه نموده و روش‌های متفاوتی را برای مقابله با انواع بحران‌ها پیشنهاد داده‌اند. همه سازمان‌ها در هنگام بحران، راهبردهایی را برای مواجهه با آن‌ها اتخاذ می‌کنند؛ اما ضروری است که این راهبردها قبل از وقوع بحران تدوین شوند. این راهبردها عبارتند از؛ پیش‌نگری بحران، شناسایی مقوله‌های بحران‌زا، برنامه‌ریزی برای پیشگیری بحران، شناسایی ماهیت بحران، عملیات حل بحران، ارزیابی نتایج، برنامه‌ریزی برای اثربخشی برای از سرگیری عملیات و اقدامات جدید در سازمان یا محیط اجتماعی. واضح است با وجود اصل تقدم پیشگیری بر درمان، پیشگیری از وقوع بحران‌ها است که ارزشمندترین حالت و بهترین نتایج را به دنبال خواهد داشت و بدیهی است که زمانی می‌توان از وقوع بحران پیشگیری نمود که بتوان آن را پیش‌نگری نمود؛ اما مشکل اینجاست که هم‌اکنون پلیس در برخی از موارد از تحولات اجتماعی آگاه نبوده و به‌جای پیش‌بینی بحران‌های اجتماعی به‌منظور پیشگیری از وقوع آنها، درگیر مقابله با نتایج رفتارهای خشونت‌آمیز سیاسی تا فرهنگی اقلیت محض مردم، مسئولان در سطح خیابان‌ها می‌گردد. این عدم پیش‌بینی شرایط، به اتخاذ تصمیمات در پاسخ منجر می‌شود که می‌تواند علاوه بر افزایش شدید هزینه‌های سازمانی (منابع انسانی، بودجه و امکانات و ...) به وخامت اوضاع بینجامد. این کتاب با تأکید بر درک اهمیت و ضرورت پیش‌بینی بحران‌های اجتماعی به عنوان زمینه و بستر ساز پیشگیری از وقوع آنها توسط ناچا، به تبیین عوامل مؤثر بر پیش‌نگری بحران‌های اجتماعی پرداخته و در نهایت الگویی راهبردی برای سازمان پلیس ترسیم می‌نماید.

دکتر امیرحسین یآوری بافقی